

**Investigating the effective position of cultural and artistic institutions
in preserving and reviving traditional fabrics
(cashmere and property)**

Mahdiyeh Emami Mibodi, Abolfazl Davodi Roknabadi

Abstract

Textile industry in Yazd is one of the most original and productive industries in the world, making it the country's second textile industry. The traditional fabric of the province is displayed in museums in decorum, but after the industrial revolution and the arrival of textile machinery, traditional textiles went to recession. The aim of this study is to identify and evaluate the role of cultural and artistic trustees in preserving traditional weaving in Yazd. The traditional textiles in this study are Weaving assets and Cashmere. The method of this research is descriptive - analytic and practical in terms of purpose. The population of the study includes employees of Yazd Islamic Azad University, Yazd center as cultural authorities and employees of Yazd cultural heritage organization as the "artistic custodians". The research stages included observation, interview, questionnaire, photography, and studying historical and cultural documents and data analysis was done by SPSS software. The results indicate that the artistic custodians (The cultural heritage organization) have a more effective role in preserving and reviving the traditional textile industry of Yazd.

Keywords: Artistic trustees, Yazd traditional textile, Revival of traditional fabrics, Cultural and artistic institutions.

بررسی جایگاه تأثیرگذاری نهادهای فرهنگی و هنری در حفظ و احیای پارچه‌های سنتی (ترمه و دارایی)

مهدیه امامی میبدی^۱، ابوالفضل داودی رکن آبادی^۲

پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۵

دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۰۱

چکیده

هدف از این پژوهش شناسایی و بررسی جایگاه نقش متولیان فرهنگی و هنری در حفظ و احیاء نساجی سنتی یزد است. روش پژوهش به لحاظ ماهیت از نوع توصیفی - تحلیلی و به لحاظ هدف از نوع کاربردی است. جامعه آماری پژوهش شامل کارمندان اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی یزد و صدا و سیما مرکز یزد «به عنوان متولیان فرهنگی و کارمندان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری یزد به عنوان متولیان هنری» در نظر گرفته شده‌اند. مراحل پژوهش شامل، مصاحبه، پرسشنامه، عکسبرداری، و مطالعه اسناد تاریخی و فرهنگی است و جهت تحلیل داده‌های تحقیق از آزمون‌های آمار استنباطی با استفاده از نرم افزار spss انجام شده است. نتایج تحقیق نشان داده است، متولیان فرهنگی اثر معنی داری بر حفظ و احیای پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی نداشته‌اند و متولیان هنری بر احیای پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی اثر معنی داشته‌اند و نتوانسته‌اند در حفظ آن نقش معنی داری ایفا نمایند. همچنین ارزیابی میزان پایبندی متولیان فرهنگی و هنری بر قوانین و دستورالعمل‌ها به صورت متوسط، معنی دار و مثبت می‌باشد. نتایج حاکی از آن می‌باشد، میزان اثرگذاری متولیان هنری بر حفظ و احیای پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی در مقایسه با متولیان فرهنگی، به صورت معنی داری بیشتر است.

واژگان کلیدی: ترمه، دارایی بافی، تعهد حفظ، احیاء، نساجی سنتی یزد، متولیان فرهنگی، متولیان هنری.

خلاقیت ایرانیان در هنرهای دستی به دست آمده از کاوش‌های گوناگون باستان‌شناسی در جای جای این کشور، کنجکاوای بسیاری از دانشمندان و پژوهشگران تاریخ هنر را برانگیخته است. در گذر تاریخ، فرهنگ و تمدن ایرانیان در داد و ستد با دیگر فرهنگ‌ها، همواره با تکیه بر دستاوردهای هنری و مدنی چیره بوده است؛ از این‌رو مانند دیگر تمدن‌های کهن جهان، یکی از سرافرازی‌های بزرگ ایران، صنایع بومی و دستی آن است. این صنعت و به سخنی، این فناوری بی‌بدیل و بی‌رقیب، برآیند ذوق و هنر، سلیقه و نوآوری هنرمندان و صنعت‌گرانی بوده و است که با شکیبایی، باورها، سنت‌ها و رسوم و در یک سخن، پیام فرهنگی نسل‌ها را در کالاهای تولیدی‌شان جلوه‌گر می‌ساختند. امروزه پاسداری از این گنجینه‌های ارزشمند تاریخی و تداوم کاربردی آن نه تنها وظیفه همگانی و ملی است، بلکه پویایی، رونق و گسترش صنایع دستی در گوشه و کنار ایران زمین شکوفایی اقتصاد و تجارت را به همراه خواهد داشت (ملایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۷).

در حقیقت، آنچه امروز با عنوان هنرهای دستی سنتی می‌شناسیم، مجموعه‌ای از هنرهاست که با فرهنگ ایرانی عجین شده است. هنر سنتی ایرانی، میراثی افسانه‌ای است که قوم ایرانی با استعداد عظیم و ذوق مهذب خود آفریده است که حسی و معنوی است (شریف‌زاده، ۱۳۷۸: ۵). در روزگاران گذشته صنایع دستی پیوندی عمیق با زندگی روزمره مردم داشته است. در دوره‌ای که انسان زندگی ماشینی را تجربه نکرده بود، این صنایع دستی بود که حامی تمام استعدادهای ذوق، سلیقه و آفرینش‌های سازندگی بشر بود. امروزه با نگاه به صنایع دستی هر ملیتی به روشنی می‌توان دریافت که آن‌ها چه مرحله‌ای از صنعت‌گری را تجربه کرده و اکنون در چه جایگاهی قرار دارند. استعداد و روحیه خلاق و ابتکار صنعت‌گران در کنار عواملی مانند، شرایط اقلیمی و محیطی، مواد اولیه، شرایط زندگی و علاقه انسان‌های گذشته به تولید آثار هنری موجب شده، که کشور ما از گذشته‌های بسیار دور تا حال همواره در تولید صنایع دستی موقعیتی ویژه و ممتاز داشته باشد (پاپ‌زن و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۲). به نظر می‌رسد با حفظ و نگهداشت این هنر دیرینه پیشینان و با ایجاد تحولاتی مثبت در جهت مدرنیته کردن آن و هدایت در جهت تأمین نیازهای بازار می‌توان

امید داشت این هنر - صنعت بتواند در راستای پایداری اقتصادی که خود در پیوندی کامل با ابعاد پایداری اجتماعی و اقتصادی است، بتواند به معیشت پایدار خانوارهای مرتبط با این بخش یاری رساند. اگر چه با توجه به ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی صنایع دستی، شاید نتوان تعریف دقیق و پذیرفتنی از سوی همه صاحبان ذوق و اندیشه برای صنایع دستی ارائه داد، اما از میان تعاریفی که تاکنون از این «هنر - صنعت» ارائه شده، در سال ۱۳۴۸ از طرف شورای صنایع دستی ایران چنین خوانده شد: هنر صنایع دستی به آن رشته از صنایع اطلاق می‌شود که تمام یا قسمتی از مراحل ساخت فرآورده‌های آن با دست انجام گرفته و در چارچوب فرهنگ و بینش‌های فلسفی و ذوق و هنر انسان‌های هر منطقه با توجه به میراث‌های قومی آنان ساخته و پرداخته می‌شود؛ در سال ۱۳۶۲ گروهی از کارشناسان سازمان صنایع دستی ایران آن را چنین تعریف کرده‌اند، صنایع دستی به مجموعه‌ای از «هنر صنعت» اطلاق می‌شود که عمدتاً با استفاده از مواد اولیه بومی و انجام قسمتی از مراحل اساسی تولید، به کمک دست و ابزار دستی موجب تهیه و ساخت محصولاتی می‌شود که در هر واحد آن، ذوق هنری و خلاقیت فکری صنعت‌گر سازنده به نحوی تجلی یافته و همین عامل وجه تمایز اصلی این گونه محصولات از مصنوعات مشابه ماشینی و کارخانه‌ای است (افشارزاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲).

همچنین تعریف جامع‌تری از هنرهای سنتی و دستی در دایره المعارف هنر ارائه شده است: هنر - صنایع دستی: کارهای تولیدی صنایع دستی با استفاده از آلات و ابزارهای ساده (مثل، قالی‌بافی، سفالگری، سوزن‌دوزی، خاتم‌کاری و ...) همچنین، کالاهایی که بدین گونه و طبق یک طرح ساخته می‌شود. اغلب آثار هنرهای سنتی و هنرهای تزئینی را می‌توان در این زمره به شمار آورد (پاکباز، ۱۳۷۸: ۳۴۳). از طرف دیگر، متأسفانه بخش بزرگی از هنرها و صناعات سنتی و تاریخی ما در حال نابودی و فراموشی است. در بسیاری از هنرها و صناعات، دیگر «استادکار» نداریم و در برخی نیز تنها یک استاد دوران بازنشستگی و کهولت خویش را می‌گذرانند. پر کشیدن هر یک از این استادان یعنی پایانی بر زندگی یک صنعت یا یک هنر ملی ما. انسان امروزی غرق در زندگی مدرن شده و هنرها و صنایع

دستی به ویژه در استان یزد یک به یک رو به فراموشی است. هنرهای دستی یزد، به دلیل وجود نمادها و ارزش‌های اجتماعی - فرهنگی و دانش بومی از اهمیت و ارزش والایی برخوردار است.

یزد از شهرهای قدیمی ایران و از بهترین نمونه‌های شهرهای کویری به شمار می‌رود. نام یزد معمولاً یادآور آثار هنری و اصیل است. برخی از مهم‌ترین هنرهای دستی در استان یزد که در معرض فراموشی و از یادرفتگی قرار دارند، عبارتند از: دارایی‌بافی، ترمه، زری‌بافی.

«دارایی‌بافی» در زبان فارسی معادلی است برای بیان پارچه‌ای که در لاتین آن را «ایکات» می‌نامند. ایکات، خود نیز از واژه مالایایی «منجیکات» که به معنی بستن یا گره زدن و یا پیچاندن است، گرفته شده است. بافت دارایی به سه روش دارایی تازی، دارایی پودی و دارایی دوگانه صورت می‌گیرد. پارچه‌های دارایی که در سال‌های گذشته در یزد تولید می‌شد، تماماً از ابریشم طبیعی بوده و از رنگ‌های سنتی و گیاهی نیز استفاده می‌شده، ولی در حال حاضر از نخ و یسکوز برای تار و از ابریشم مصنوعی یا ویسکوز برای پود استفاده می‌شود. با نوع و شیوه بافت دارایی، انواع پارچه برای مصارف مختلفی همچون رولحافی، بقچه سوزنی و رومیزی تولید می‌شود. با استمرار این شیوه از سال‌ها پیش و با پیاده کردن طرح‌ها و نقش‌های بی‌شمار و با اجرای از ساده‌ترین تا پیچیده‌ترین همچنین نقش‌های هندسی، این هنر - صنعت از نسلی به نسل دیگر انتقال یافته و هنوز هم از آن نام و نشانی به جاست.

«ترمه»، نوعی پارچه گران‌بهای بافته شده از الیاف بسیار لطیف است که از صنایع دستی نساجی نفیس ایران است. نقش‌های منحنی مانند بته جقه و گل‌های شاه عباسی در رنگ‌های مختلف در ترمه به کار می‌رود. در شهر یزد از قدیم‌الایام پارچه‌های مختلفی مانند ترمه و زری و پارچه‌های ابریشمی و نخی بافته می‌شد که ذوق هنرمندان پارچه‌باف و نقش‌بندان و طراحان در نمونه‌های بجا مانده از آن روزگار بیانگر روح بلند مردمان این سامان است. گرچه امروزه کار دست‌بافان در شهر یزد رو به رکود است، اما در قدیم

پارچه‌های بافت یزد در ایران از معروفیت خاصی برخوردار بوده و ارزش فراوان داشته است. ترمه یکی از با سابقه‌ترین منسوجات دستباف است که قرن‌ها معرف هنر و صنعت بافندگی استان یزد بوده و تولید آن در ایران به طور عمده منحصر به شهر یزد است. متأسفانه در شهر یزد نیز مانند سایر شهرهای ایرن که در آستانه مدرنیته قرار دارند؛ هنرهای دستی سنتی در آستانه فراموشی و از یادرفتگی قرار دارند، و در این میان، متولیان امور فرهنگی در یزد از موقعیت و نقش حساس و سنگینی در راستای حفظ و احیای پارچه‌های سنتی برخوردارند. متولیان امور فرهنگی در قالب برنامه‌های کاربردی و کارکردی می‌توانند به فرهنگ‌سازی، شناسایی، حفظ و احیای هنرهای دستی سنتی اهتمام ورزند، که در این پژوهش به چگونگی این امر پرداخته می‌شود.

پیشینه تحقیق

وحدتی، ناصرپور و صیاد منصور همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقی به بررسی اثر قابلیت‌های نوین صنایع دستی بر جهش تولید و توسعه بازارهای هدف گردشگری در استان لرستان پرداختند. این تحقیق که جنبه کاربردی - توسعه‌ای داشته و روش آن، توصیفی - تحلیلی بوده است. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه کارشناسان، متخصصان و پژوهشگران حوزه صنایع دستی در استان لرستان به تعداد ۶۲۰ نفر بوده است و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش مدلسازی معادلات ساختاری با نرم افزار AMOS استفاده شده است. نتایج به دست آمده از این تحقیق حاکی از آن می‌باشد که قابلیت‌های نوین صنایع دستی بر جهش تولید و توسعه بازارهای هدف گردشگری استان لرستان تأثیرگذار بوده است. ولی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی به بررسی پیامدهای فرهنگی - اجتماعی توسعه فرایند بازاریابی در کسب و کارهای کارآفرینانه خانگی در بین صنایع دستی استان خراسان شمالی پرداختند. این تحقیق کاربردی و توصیفی از نوع پیمایشی بوده است. نتایج این تحقیق نشان داده بود که پیامدهای فرهنگی - اجتماعی توسعه فرایند در بازاریابی کسب و کارهای کارآفرین خانگی شامل پنج مؤلفه تحت عنوانین بهبود کیفیت زندگی، اشتغال‌زایی پایدار، بهبود زیرساخت‌ها، نهادینه‌سازی کارآفرینی، افزایش گرایش به مشاغل خانگی می‌باشد، همچنین

همگرایی بین دو حوزه بازاریابی و کارآفرینی موجب ایجاد مزیت رقابتی و خلق ثروت شده و منافع اجتماعی و فرهنگی فراوانی برای کارآفرینان بخش خانگی در استان خراسان شمالی و همچنین در سطح جامعه به همراه داشته است. امینی و مزروعی سبدانی (۱۳۹۸)، در تحقیقی به بررسی مفهوم‌سازی مدل کسب و کار گردشگری در بین صنایع دستی استان اصفهان پرداختند. این پژوهش کاربردی و از نوع تحلیل محتوای کیفی بوده است. نتایج حاصل از گردآوری داده‌های تحقیق که از طریق مصاحبه انجام شده بود منجر به شناسایی و رتبه‌بندی مقولاتی، در مضامینی از قبیل، بخش‌های مشتری، ارزش‌های پیشنهادی، کانال‌های توزیع محصولات، ارتباط با مشتری، جریان‌های درآمدی، منابع بنیادی، فعالیت‌های اصلی، مشارکت‌های اصلی و ساختار هزینه شده بود. رضوانی و همکاران (۱۳۹۸)، در تحقیقی با عنوان بررسی نقش میانجی توانمندسازی‌های مدیریت دانش بر رابطه بین سرمایه فکری و هوش سازمانی در سازمان‌های گردشگری، پس از تحقیق و جمع‌آوری داده‌ها در اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان یزد به این نتیجه رسیدند که همواره سرمایه انسانی در سرمایه فکری، فرهنگ سازمانی و نیروی انسانی در توانمندسازی‌های مدیریت دانش، و بینش راهبردی در هوش سازمانی بیشترین تأثیر را داشتند و سرمایه فکری بر توانمندسازی‌های مدیریت دانش در اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان یزد تأثیر معنی‌داری داشته و هر دوی این عوامل نیز بر هوش سازمانی تأثیر مستقیم و معناداری داشته است.

راگرسون^۱ (۲۰۱۸) در مقاله‌ای به بررسی نقش صنایع دستی در رونق فرهنگی و تولیدی و میراثی پرداخته است که نتایج بیانگر آن است که صنایع دستی، یکی از مهم‌ترین پتانسیل‌های موجود در حوزه گردشگری میراث فرهنگی محسوب می‌شود. این محصولات حاصل آزمون و خطاهای مکرر انسانی در پاسخ به نیازهای حیاتی در گذشته و بهترین راه برای انعکاس ویژگی‌های سبک زندگی سنتی اقوام مختلف هستند. از این رو، صنایع دستی بخش مهمی از محصولات فرهنگی انسان در حوزه گردشگری میراث محسوب می‌شود.

رالفس^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی روش‌های بازاریابی محصولات فرهنگی به خصوص صنایع دستی پرداخته است که نتایج بیانگر آن است که ترکیب جذابیت‌های فرهنگی و ارائه جمعی آن‌ها، یکی دیگر از روش‌های بازاریابی محصولات فرهنگی از جمله صنایع دستی است؛ برای مثال ارائه بسته‌هایی از صنایع دستی، هنر بومی، موسیقی، رقص، مواد غذایی و حتی نوشیدنی‌های عجیب و غریب، پدیده‌هایی هستند که گردشگران تمایل دارند از طریق آن‌ها با سبک زندگی مردمان مقصد آشنا شوند و همچنین این موارد، چشم اندازهای محلی را برای گردشگران برجسته می‌کنند. لوی و هاوکینز^۲ (۲۰۱۰) در پژوهشی به بررسی نقش میراثی صنایع دستی در تولید و فروش آن‌ها پرداخته است و نتایج بیانگر آن است که با توجه به استعدادهای فرهنگی بالقوه‌ای که انسان در صنایع دستی به ارث گذاشته است، رونق بخشیدن به تولید و فروش صنایع دستی اقوام در مقصدهای گردشگری دو هدف عمده را محقق می‌کند: نخست؛ معرفی فرهنگ سرزمین مقصد به جامعه مهمان و دوم؛ درآمدزایی و توسعه اقتصادی جامعه محلی.

روش‌شناسی

روش پژوهش حاضر، به لحاظ ماهیت از نوع مطالعات توصیفی - تحلیلی؛ به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ اجرا از نوع مطالعات میدانی است. منطقه مورد مطالعه برای بررسی موضوع شهر یزد و کارگاه‌های سنتی، که بافت پارچه‌های سنتی یزد در آن‌ها جریان دارد. واحد تحلیل در این پژوهش نیز پارچه‌های ترمه و دارایی است که هنوز در برخی از کارگاه‌ها بافته می‌شود (کارگاه‌هایی که به صورت ماشینی و مدرنیته ترمه‌بافی و دارایی‌بافی تولید می‌کنند، شامل این تحقیق نمی‌شوند). روش گردآوری اطلاعات شامل مشاهده، مصاحبه، پرسشنامه، عکسبرداری و مطالعه اسناد تاریخی و فرهنگی است. قبل از ورود به میدان و انجام پژوهش میدانی، مطالعاتی در مورد تاریخچه صنعت نساجی یزد و انواع منسوجات سنتی صورت گرفت. پس از ورود به میدان به کارگاه‌هایی که بافت پارچه‌های دارایی و ترمه در آنها انجام می‌شد رفته و پس از عکسبرداری اطلاعاتی در مورد دستگاه و

1 -Rolfes

2 -Levy and Hawkins

همچنین مواد اولیه، شیوه رنگری و بافت این منسوجات گرفته شد.

جامعه آماری پژوهش، شامل کارمندان اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی یزد و صدا و سیما مرکز یزد «به عنوان متولیان فرهنگی» و کارمندان سازمان میراث فرهنگی و گردشگری یزد «به عنوان متولیان هنری» می باشد. و براساس روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و در دسترس تعداد ۲۰ نفر از متولیان فرهنگی و ۲۰ نفر متولیان هنری به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. در مورد نقش نهادهای فرهنگی در حمایت از منسوجات سنتی نیز مصاحبه‌هایی با پنج نفر از صنعتگران و همچنین معاون میراث فرهنگی و گردشگری یزد، کارمندان اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی یزد و صدا و سیما مرکز یزد انجام گرفت. اطلاعات به دست آمده در بخش کمی، با نرم افزار spss نسخه ۲۰ انجام شده است. در بخش داده‌های کیفی نیز روش تحلیل یافته‌ها نیز، تحلیل محتوی می‌باشد. تحلیل محتوا به محقق کمک می‌کند تا لایه‌های پنهان و زیرین پدیده‌های مرتبط با موضوع پژوهش را به دست آورده، به اهدافی که پژوهش در راستای آن انجام می‌گیرد، نزدیک شود.

اهداف تحقیق

با توجه به عنوان موضوع تحقیق و روش انجام تحقیق به صورت کیفی و کمی مطرح شده است، اهداف تحقیق به شرح ذیل می‌باشد:

- ۱) بررسی عملکرد سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در مورد حفظ نساجی سنتی شهر یزد.
- ۲) بررسی عملکرد سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در مورد احیاء نساجی سنتی شهر یزد.
- ۳) بررسی نقش اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی در حفظ و احیاء نساجی سنتی شهر یزد.
- ۴) بررسی نقش صدا و سیما در حفظ و احیاء نساجی سنتی شهر یزد.
- ۵) ارزیابی اثرگذاری متولیان فرهنگی بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی شهر یزد.
- ۶) ارزیابی اثرگذاری متولیان فرهنگی بر احیاء پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی شهر یزد.
- ۷) ارزیابی میزان پایبندی متولیان فرهنگی بر قوانین و دستورالعمل‌ها شهر یزد.
- ۸) ارزیابی اثرگذاری متولیان هنری بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی شهر یزد.

۹) ارزیابی اثرگذاری متولیان هنری بر احیاء پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی شهر یزد.

۱۰) ارزیابی میزان پایداری متولیان هنری بر قوانین و دستورالعمل‌ها شهر یزد.

۱۱) مقایسه اثرگذاری متولیان فرهنگی و هنری بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی

شهر یزد.

۱۲) مقایسه اثرگذاری متولیان فرهنگی و هنری بر احیاء پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی

شهر یزد.

یافته‌های تحقیق

الف) یافته‌های کیفی حاصل از بررسی میدانی و کتابخانه‌ای:

۱) عملکرد سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در مورد حفظ نساجی سنتی یزد:

یکی از وظایف مهم سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در رابطه با حفظ نساجی

سنتی، ثبت ملی آن است. پارچه ترمه و دارایی از جمله هنرهای سنتی هستند که در آثار

ملی ثبت شده‌اند.

• ثبت ملی ترمه با شماره ثبت ۲۳ مورخ ۱۳۸۸/۱۲/۱۹

• ثبت ملی دارایی با شماره ثبت ۶۴ مورخ ۱۳۸۸/۱۲/۱۹

• افتتاح موزه نساجی: موزه نساجی گنجینه‌ای از پارچه و منسوجات مربوط به

ادوار مختلف تاریخی از دوره صفویه تا پهلوی می‌باشد که در محله فهادان و در خانه

رأس الحسینی افتتاح گردید.

۲) عملکرد سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در مورد احیاء نساجی سنتی یزد:

در دی ماه سال ۱۳۹۱ پیش‌نویس طرح احیاء نساجی سنتی استان یزد توسط گروه

صنایع دستی تهیه و از سال ۱۳۹۲ گام‌هایی در جهت حفظ و احیاء نساجی سنتی برداشته

شد، اما نتیجه‌ای به همراه نداشت. همچنین با توجه به نام‌گذاری سال ۱۳۹۴ به عنوان سال

نساجی سنتی از طرف صنایع دستی کشور اقداماتی در این سال در جهت ارتقاء و پیشرفت

این صنعت انجام گرفته است از جمله این اقدامات به موارد زیر می‌توان اشاره کرد:

• افتتاح کارگاه رنگرزی در محله فهادان

• آموزش کاربافی در شهرستان‌های استان

۱۶۸

سال دوم، شماره ۸
زمستان ۱۳۹۹

بررسی جایگاه تأثیرگذاری نهادهای فرهنگی و هنری در حفظ و احیای پارچه‌های سنتی

طی مصاحبه‌ای که با آقای دهقان معاون صنایع دستی میراث فرهنگی یزد انجام گرفت مواردی را می‌توان در جهت ارتقاء و پیشرفت نساجی سنتی مد نظر قرار داد: نمایش و فروش محصولات نساجی سنتی، آشنا نمودن مسافران و گردشگران با فرهنگ و پیشینه استان، ایجاد بستر و فضای مناسب جهت فروش این محصولات و جایگزین کردن آن با اقلام خارجی صنایع دستی، ایجاد نمایشگاه و بازارچه‌هایی جهت فروش محصولات صنایع دستی در مناطق توریست‌پذیر استان. علاوه بر آن عملکرد سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی یزد در گروه نساجی سنتی با توجه به این مصاحبه و همچنین اسناد موجود در سازمان طی سال‌های اخیر به شرح زیر است:

کاربافی یکی از رشته‌های صنایع دستی گروه نساجی سنتی در یزد است که قدمت آن به دوره تیموریان باز می‌گردد و تا چند دهه قبل مواد اولیه آن که نخ پنبه‌ای است در استان یزد تولید می‌شده. این دستباف در قدیم به عنوان پارچه پوشاکی برای انواع:

- چادر زنانه
- چادر شب
- روانداز
- روتختی
- پارچه‌های لباسی
- بقچه، سفره
- دستمال، پلاس
- کیسه حنا و ... کاربرد داشته است.

از سال ۱۳۹۳ تا آغاز سال ۱۳۹۴ بیش از ۲۰۰ نفر در این رشته آموزش دیده‌اند و نیمی از این افراد نیز در این زمینه اقداماتی نظیر موارد زیر انجام دادند:

- راه اندازی کارگاه کاربافی در یزد
- افتتاح کارگاه کاربافی در رکن آباد میبد
- افتتاح کارگاه آموزش کاربافی در مرکز آموزش صنایع دستی استان
- ایجاد نوآوری در تولیدات کاربافی

- برگزاری کلاس‌های آموزشی در کارگاه‌های کاربافی
- بازسازی دستگاه احرامی
- افتتاح خانه نساجی در یزد
- شناسایی کارگاه‌های قدیمی نساجی سنتی
- برگزاری اولین نمایشگاه تخصصی نساجی سنتی
- برگزاری کارگاه آموزشی تخصصی در زمینه نساجی سنتی
- نوآوری در ساخت دستگاه‌های نساجی سنتی
- بازسازی دستگاه زری‌بافی
- بازسازی دستگاه ترمه‌بافی و جانمایی تالار غیث در محل اداره کل

شکل ۱: احیای احرامی بافی (منبع: نگارنده)

شکل ۲: افتتاح موزه نساجی (منبع: اسناد موجود در میراث فرهنگی)

شکل ۳: دستگاه دارایی (منبع: نگارنده)

شکل ۴: دستگاه ترمه (منبع: اسناد موجود در میراث فرهنگی)

۳) نقش اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی در حفظ و احیاء نساجی سنتی یزد

اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی در حفظ و احیاء نساجی سنتی در شهر یزد تنها به برگزاری جشنواره مد و لباس در این شهر اقدام کرده است. اولین جشنواره مد و لباس ایران اسلامی با حمایت کارگروه ساماندهی مد و لباس کشور و همراهی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان یزد و شهرستان اردکان با هدف حفظ و احیای فرهنگ بومی و اسلامی در طراحی لباس، تحقق شعار اقتصاد مقاومتی اقدام و عمل، ایجاد فضای رقابتی بین طراحان و ترغیب مردم به بهره‌گیری از لباس و پوشش بومی، حفظ و تقویت فرهنگ و هویت اسلامی و ایرانی، ارج نهادن، تبیین و ترویج الگوهای بومی و ملی، هدایت بازار تولید و فراهم ساختن فضای رقابتی در بین فعالان این عرصه و همچنین ترغیب مردم به پرهیز از انتخاب و مصرف الگوهای بیگانه، اردیبهشت ماه ۹۵ در شهرستان اردکان برگزار شد. این جشنواره در سه بخش، لباس‌های بانوان در اجتماع، شامل انواع ماتوها، لباس مجلسی و پوشش سخت برگزار شد، اما بیشترین رویکرد این جشنواره درخصوص محورهای پوشش زنان، طراحی و بحث‌های علمی پوشش و لباس با برگزاری کارگاه‌ها و کلاس‌های آموزشی و همچنین برگزاری نمایشگاه‌های مرتبط در این حوزه است که شهرستان اردکان با توجه به شاخص بودن آن در حوزه‌های فرهنگ، هنر و مصنوعات نساجی و با توجه به فعالیت رشته‌های گرافیک و طراحی در دانشگاه علم و هنر اردکان و حضور فارغ‌التحصیلان بسیاری در مقطع کارشناسی ارشد، برای برگزاری این جشنواره انتخاب شده است.

شایان به ذکر است که فراخوان این جشنواره با موضوع شعار سال مقام معظم رهبری «اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل» و تحقق آن در مد و لباس و توجه به بهره‌گیری طراحان از لباس تولید داخل اعلام شده است. همچنین انتخاب عناصر و نمادهای فرهنگی و بومی، اولویت دادن به فرهنگ عامه یزدی، داشتن ایده در مورد تهیه لباس‌هایی مانند مانتو و لباس‌های سنتی و جلوگیری از تکراری بودن طرح‌ها، مهم‌ترین شاخص‌ها و فاکتورهای مورد توجه در فراخوان می‌باشد که طراحان می‌بایست آثار خود را در نهایت تا ۱۵ اردیبهشت ماه سال جاری به دبیرخانه جشنواره ارسال کنند.

۴) نقش صدا و سیما در حفظ و احیاء نساجی سنتی یزد:

دو برنامه در صدا و سیما مرکز یزد در مورد ترمه و دارایی پخش شده است:

- برنامه نقش عشق

تهیه کننده: حسین شفیع؛ گوینده: خانم دهقان؛ گزارشگر: آقای امیری؛ کارشناس برنامه: آقای صالحی (کارشناس میراث). ویژه برنامه صنایع دستی که می‌پردازد به گفتگو با پیشکسوتان این هنر دارایی و ترمه‌بافی به صورت ترکیبی (گزارش و کارشناس برنامه). برنامه ۲۵ دقیقه و گزارشات ۳ الی ۵ دقیقه.

- برنامه مستند دارایی

گزارشگر: آقای امیری؛ ۱۰۰ برنامه ۲۵ دقیقه‌ای، موضوع برنامه: احیای صنایع دستی به ویژه دارایی و گزارش از آقایان حسین ملک‌صبا، رمضان رضایی و ملک ثابت. این برنامه به جشنواره بین‌المللی کرواسی راه یافته و جزء منتخبین جشنواره بوده است.

ب) یافته‌های کمی حاصل از مصاحبه و پرسشنامه:

در پروژه حاضر، پرسشنامه‌ای به منظور ارزیابی اثرگذاری متولیان هنری و فرهنگی در خصوص حفظ و احیای پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی تنظیم شده است و یافته‌ها به این شرح بود:

۱) ارزیابی اثرگذاری متولیان فرهنگی بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی

جهت بررسی و ارزیابی اثرگذاری معنی‌داری متولیان فرهنگی بر حفظ پارچه‌های سنتی

ترمه و دارایی، از آزمون مناسب آن که شامل آزمون مقایسه میانگین یک جامعه مستقل (t) آزمون تی تک نمونه‌ای) می‌باشد، استفاده شده است.

جدول ۱: نتایج آزمون میانگین یک جامعه مستقل تی تک نمونه‌ای در خصوص اثرگذاری متولیان فرهنگی بر حفظ پارچه‌های ترمه و دارایی

متغیر	میانگین	اختلاف میانگین	انحراف معیار	تی	سطح معنی داری
حفظ پارچه‌های سنتی	۲/۷۱	-۰/۲۹	۰/۳۵۸	۳/۶۲	۰/۰۰۲

همان طور که از جدول (۱) دریافت می‌شود مقدار sig برابر با ۰/۰۰۲ شده و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، همچنین مقدار آماره (t) برابر ۳/۶۲ شده است که از مقدار ۱/۹۶ بزرگتر می‌باشد، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪ فرض آماری H_0 رد می‌شود و فرض H_1 پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر میزان اثرگذاری متولیان فرهنگی بر حفظ پارچه‌های ترمه و دارایی به صورت معنی‌داری با توجه به مقدار اختلاف میانگین (-۰/۲۹) کمتر از مقدار ۳ (متوسط) است. به عبارت دیگر، متولیان فرهنگی اثرگذاری معنی‌داری بر حفظ پارچه‌های ترمه و دارایی ندارند. یعنی اینکه میزان اثرگذاری متولیان فرهنگی بر حفظ پارچه‌های ترمه و دارایی در حد کم و غیرقابل قبول به شمار می‌آید. در صورتی که متولیان فرهنگی می‌توانند از جایگاه فعلی شان در خصوص حفظ پارچه‌های ترمه و دارایی بهره‌مندی و اثرگذاری بیشتری داشته باشند و نقش‌های مؤثرتری ایفا نمایند.

(۲) ارزیابی اثرگذاری متولیان فرهنگی بر احیای پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی:

جدول ۲: نتایج آزمون میانگین یک جامعه مستقل در خصوص اثرگذاری متولیان فرهنگی بر احیای پارچه‌های ترمه و دارایی

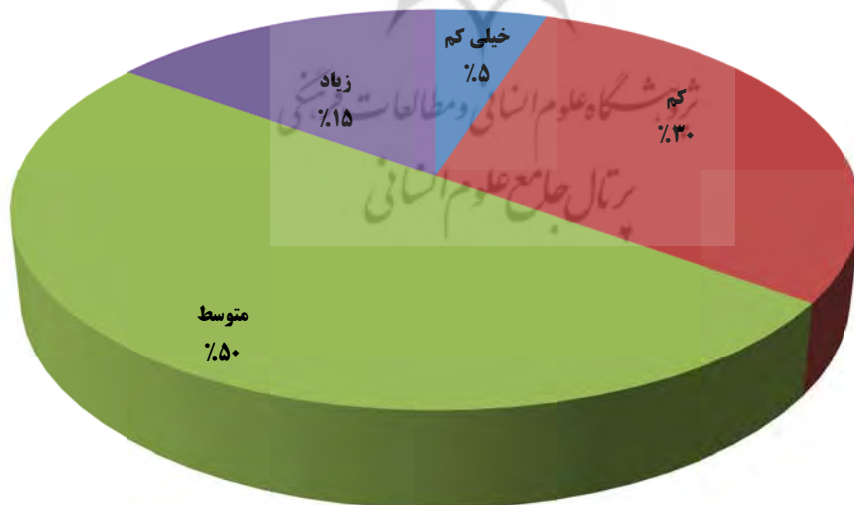
متغیر	میانگین	اختلاف میانگین	انحراف معیار	تی	سطح معنی داری
احیای پارچه‌های سنتی	۲/۷۵	-۰/۲۵	۰/۲۵۶	۴/۳۵	۰/۰۰۳

همان طور که از جدول فوق دریافت می‌شود مقدار sig برابر با ۰/۰۰۳ شده و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، همچنین مقدار آماره (t) برابر ۴/۳۵ شده است که از مقدار ۱/۹۶ بزرگتر می‌باشد، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪ فرض آماری H_0 رد می‌شود و

فرض H1 پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر میزان اثرگذاری متولیان فرهنگی بر احیای پارچه‌های ترمه و دارایی به صورت معنی‌داری با توجه به مقدار اختلاف میانگین (۰/۲۵-) کمتر از مقدار ۳ (متوسط) می‌باشد. به عبارت دیگر، متولیان فرهنگی اثرگذاری معنی‌داری بر احیای پارچه‌های ترمه و دارایی ندارند. یعنی اینکه میزان اثرگذاری متولیان فرهنگی بر احیای پارچه‌های ترمه و دارایی بسیار ناچیز است. در صورتی که متولیان فرهنگی می‌توانند از جایگاه فعلی‌شان در خصوص احیاء پارچه‌های ترمه و دارایی به‌رمندی و اثرگذاری بیشتری داشته باشند و نقش‌های مؤثرتری ایفاء نمایند.

۳) ارزیابی میزان پایبندی متولیان فرهنگی بر قوانین و دستورالعمل‌ها

همان‌طور که در شکل بعدی مشاهده می‌شود، تنها ۱۵٪ از متولیان فرهنگی هستند که پایبندی زیادی بر قوانین و دستورالعمل‌ها دارند و ۸۵٪ مابقی، میزان پایبندی بر قوانین و دستورالعمل‌های آنها در حد متوسط و کمتر است. ضمن اینکه صفر درصد برای متولیان فرهنگی که میزان پایبندی بر قوانین و دستورالعمل‌های آنها به صورت خیلی زیاد است، گزارش گردیده است.

شکل ۵: نمودار دایره‌ای میزان پایبندی متولیان فرهنگی بر قوانین و دستورالعمل‌ها

جدول ۳: نتایج آزمون ویلکاکسون تک نمونه‌ای در خصوص میزان پایبندی

متولیان فرهنگی بر قوانین و دستورالعمل‌ها

متغیر	سطح معنی‌داری	حد میانه
میزان پایبندی متولیان فرهنگی بر قوانین و دستورالعمل‌ها	۰/۱۶۶	۳

همان طور که از جدول (۳) آزمون ویلکاکسون دریافت می‌شود مقدار Sig برابر با ۰/۱۶۶ شده و این مقدار بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪ فرض آماری H_0 پذیرفته می‌شود و فرض H_1 رد می‌شود. به عبارت دیگر میزان پایبندی متولیان فرهنگی بر قوانین و دستورالعمل‌ها تفاوت معنی‌داری با مقدار ۳ (متوسط) ندارد. در صورتی که متولیان فرهنگی با به‌عبارت دیگر، متولیان فرهنگی با پایبندی بیشتر بر قوانین و دستورالعمل‌ها از طریق مطالعه و پی بردن به نکات دقیق اشاره شده در آیین نامه‌ها، می‌توانند موضع‌گیری‌های خنثی نداشته باشند و اثرگذاری معنی‌داری بر حفظ و احیای پارچه‌های ترمه و دارایی داشته باشند.

۴) ارزیابی اثرگذاری متولیان هنری بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی:

جدول ۴: نتایج آزمون میانگین یک جامعه مستقل در خصوص اثرگذاری متولیان هنری بر

حفظ پارچه‌های ترمه و دارایی

متغیر	میانگین	اختلاف میانگین	انحراف معیار	تی	سطح معنی‌داری
حفظ پارچه‌های سنتی	۳/۲۳	۰/۲۳	۰/۵۳۲	۱/۹۳۳	۰/۰۶۸

همان طور که از جدول (۴) دریافت می‌شود مقدار Sig برابر با ۰/۰۶۸ شده و این مقدار بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، همچنین مقدار آماره (t) برابر ۱/۹۳ شده است که از مقدار ۱/۹۶ کوچکتر شده است، بنابراین فرض آماری H_0 پذیرفته می‌شود و فرض H_1 تایید نمی‌شود. به عبارت دیگر میزان اثرگذاری متولیان هنری بر حفظ پارچه‌های ترمه و دارایی، تفاوت معنی‌داری نسبت به مقدار ۳ (متوسط) ندارد. به‌عبارت دیگر، متولیان هنری می‌توانند اثرگذاری معنی‌داری بر حفظ پارچه‌های ترمه و دارایی ایفاء کنند که در حال حاضر این طور نیست و تأثیرگذاری معنی‌داری از طرف متولیان هنری بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه

و دارایی وجود ندارد.

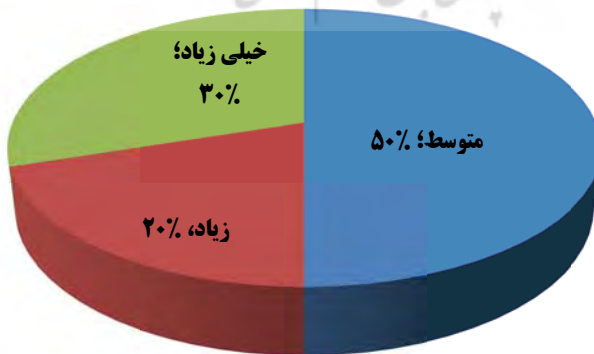
۵) ارزیابی اثرگذاری متولیان هنری بر احیای پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی:

جدول ۵: نتایج آزمون میانگین یک جامعه مستقل در خصوص اثرگذاری متولیان هنری بر احیای پارچه‌های ترمه و دارایی

متغیر	میانگین	اختلاف میانگین	انحراف معیار	تی	سطح معنی داری
احیای پارچه‌های سنتی	۳/۵۲	۰/۵۱۶	۰/۷۳۳	۳/۱۵	۰/۰۰۵

همان طور که از جدول (۵) دریافت می‌شود مقدار sig برابر با ۰/۰۰۵ شده و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است، همچنین مقدار آماره (t) برابر ۳/۱۵ شده است که از مقدار ۱/۹۶ بزرگ تر است. بنابراین فرض آماری H_0 رد می‌شود و فرض H_1 پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر میزان اثرگذاری متولیان هنری بر احیای پارچه‌های ترمه و دارایی به صورت معنی-داری با توجه به مقدار اختلاف میانگین (۰/۵۱۶) بیشتر از مقدار متوسط آن (۳) می‌باشد. به عبارت دیگر، متولیان هنری اثرگذاری معنی‌داری بر احیاء پارچه‌های ترمه و دارایی دارند. یعنی اینکه میزان اثرگذاری متولیان فرهنگی بر احیاء پارچه‌های ترمه و دارایی در حدّ زیاد و قابل قبول است. بنابراین این مطلب حاکی بر آن است که متولیان هنری توانسته‌اند به صورت مناسبی از جایگاه فعلی‌شان درخصوص احیای پارچه‌های ترمه و دارایی، اثرگذاری داشته باشند و عامل‌های مؤثری در جهت حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی باشند.

۶) ارزیابی میزان پایبندی متولیان هنری بر قوانین و دستورالعمل‌ها

شکل ۶: نمودار دایره‌ای میزان پایبندی متولیان هنری بر قوانین و دستورالعمل‌ها

۱۷۶

سال دوم، شماره ۸
زمستان ۱۳۹۹

همان طور که در شکل فوق مشاهده می‌شود، میزان ۵۰٪ از متولیان هنری هستند که پایبندی متوسط بر قوانین و دستورالعمل‌ها دارند و ۵۰٪ مابقی، میزان پایبندی بر قوانین و دستورالعمل‌های آنها در حد زیاد و خیلی زیاد است. ضمن اینکه صفر درصد برای متولیان هنری که میزان پایبندی بر قوانین و دستورالعمل‌های آنها به صورت کم و خیلی کم است، گزارش گردیده است.

جدول ۶: نتایج آزمون ویلکاکسون تک نمونه‌ای درخصوص میزان پایبندی متولیان هنری بر قوانین و دستورالعمل‌ها

متغیر	سطح معنی‌داری	حد میانه
میزان پایبندی متولیان هنری بر قوانین و دستورالعمل‌ها	۰/۰۰۴	۳

همان طور که از جدول آزمون ویلکاکسون دریافت می‌شود مقدار Sig برابر با ۰/۰۰۴ شده و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین فرض آماری H_0 رد می‌شود و فرض H_1 پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر میزان پایبندی متولیان هنری بر قوانین و دستورالعمل‌ها، افزایش معنی‌داری نسبت به مقدار متوسط آن (۳) دارد. به عبارت دیگر، متولیان هنری با پایبندی بیشتر بر قوانین و دستورالعمل‌ها از طریق مطالعه و پی بردن به نکات دقیق اشاره شده در آیین‌نامه‌ها، توانسته‌اند موضع‌گیری‌های مثبت و معنی‌داری بر حفظ و احیای پارچه‌های ترمه و دارایی داشته باشند.

۷) مقایسه اثرگذاری متولیان فرهنگی و هنری بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی: جهت بررسی و مقایسه اثرگذاری متولیان فرهنگی و هنری بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی، از آزمون مناسب آن که شامل آزمون مقایسه میانگین دو جامعه مستقل (t) دو جامعه مستقل) می‌باشد، استفاده شده است.

جدول ۷: نتایج آزمون میانگین دو جامعه مستقل درخصوص مقایسه اثرگذاری متولیان فرهنگی و هنری بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی

متغیر	مقولات	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	سطح معنی‌داری
حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی	متولیان فرهنگی	۲۰	۲/۷۱	۰/۳۵۸	۳/۶۲	۰/۰۰۱
	متولیان هنری	۲۰	۳/۲۳	۰/۵۳۲		

همان طور که از جدول فوق دریافت می‌شود مقدار Sig برابر با ۰/۰۰۱ شده و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است، همچنین مقادیر آماره تی برابر ۳/۶۲ شده است و از مقدار ۱/۹۶ بزرگتر و معنادار می‌باشند، بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪ فرض آماری H_0 رد می‌شود و فرض H_1 پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر متولیان هنری توانسته‌اند تأثیر معنی‌داری بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی در مقایسه با متولیان فرهنگی داشته باشند. بنابراین با شناسایی نقاط قوتی که در فعالیتهای نهادهای هنری وجود دارد که توانسته‌اند اثر معنی‌داری بر حفظ پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی داشته باشند، می‌توان تا حدودی نقاط ضعف نهادهای فرهنگی را در این راستا برطرف نمود.

۸) مقایسه اثرگذاری متولیان فرهنگی و هنری بر احیاء پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی:

جدول ۸: نتایج آزمون میانگین دو جامعه مستقل در خصوص مقایسه اثرگذاری متولیان فرهنگی و هنری بر احیاء پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی

متغیر	مقولات	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تی	سطح معنی‌داری
احیای پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی	متولیان فرهنگی	۲۰	۲/۷۵	۰/۲۵۶	۴/۴۱	۰/۰۰۰
	متولیان هنری	۲۰	۳/۵۱	۰/۷۳۳		

همان طور که از جدول فوق دریافت می‌شود مقدار Sig برابر با ۰/۰۰۰ شده و این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است، همچنین مقادیر آماره تی برابر ۴/۴۱ شده است و از مقدار ۱/۹۶ بزرگتر و معنادار می‌باشند. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵٪ فرض آماری H_0 رد می‌شود و فرض H_1 پذیرفته می‌شود. به عبارت دیگر متولیان هنری توانسته‌اند تأثیر معنی‌داری بر احیاء پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی در مقایسه با متولیان فرهنگی داشته باشند. بنابراین با شناسایی نقاط قوتی که در فعالیتهای نهادهای هنری وجود دارد که توانسته‌اند اثر معنی‌داری بر احیاء پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی داشته باشند، می‌توان تا حدودی نقاط ضعف نهادهای فرهنگی را در این راستا برطرف نمود.

نتیجه‌گیری

صنایع دستی عامل بسیار مهمی در توسعه هنری تلقی می‌شود. به این نکته نیز باید توجه

داشت که وقتی تولید صنایع دستی همراه با فعالیت‌هایی همچون کشاورزی، باغداری و غیره همراه شود می‌تواند نقش بسیار مهمی را در پیشرفت و اقتصاد جامعه ایفا کند. البته ناگفته نماند که این امر در صورتی امکان‌پذیر است که عامل آموزش هم به این عوامل افزوده شود. علاوه بر این، صنایع دستی نباید تنها به روستا معطوف شود و با شیوه‌های سنتی پیش رود، بلکه باید روش‌های نوین نیز به آن اضافه شده و جنبه‌های حرفه‌ای - هنری آن آموزش داده شود. یکی از راه‌های گسترش صنایع دستی در کشور، آموزش همگانی گرایش‌های مختلف آن است و باید بر اساس نیازسنجی به این بخش‌ها توجه ویژه شود. یکی از بخش‌های مهم در صنایع دستی هر کشوری، تولید پارچه‌های سنتی و مرسوم می‌باشد. در ایران به ویژه در شهرهای یزد، اصفهان و کرمان پارچه ترمه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. به طوری که پارچه ترمه در زمان‌های گذشته مصارف متنوع و گوناگونی داشته است. مردم شهر یزد در زندگی خود و سنت‌ها و برپایی آیین‌ها و مراسم از این دست بافته به نوعی استفاده می‌کنند که همواره از اهمیت خاصی برخوردار است. پارچه ترمه به عنوان پشتوانه‌ای مالی نسل اندر نسل در جهیزیه دختران حفظ می‌شود. همچنین مردم یزد در ایام محرم بر روی علم‌هایی که در دسته‌های عزاداری حمل می‌شود پارچه‌های دست‌باف ترمه را آویزان می‌کنند. از دیگر کاربردهای ترمه می‌توان به دوختن لباس‌های فاخر و اشرافی، پرده، جا نماز، هدیه دادن پارچه مبلمان پستی و رومیزی و ... اشاره کرد. لذا هدف اصلی این تحقیق، بررسی جایگاه تأثیرگذاری نهادهای فرهنگی و هنری در حفظ و احیای پارچه‌های سنتی (ترمه و دارایی) می‌باشد.

نتایج این تحقیق نشان داد:

متولیان فرهنگی اثر معنی‌داری بر حفظ و احیای پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی نداشته‌اند و متولیان هنری تنها اثر معنی‌داری بر احیای پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی داشتند و نقش معنی‌داری در حفظ این پارچه‌ها نتوانستند ایفا کنند. این بدین معنا می‌باشد که متولیان نهادها و سازمان‌های فرهنگی بایستی با توجه به قوانین و مقررات حاکم و امکاناتی که در اختیار دارند برنامه‌ریزی راسخی در خصوص حفظ و احیای پارچه‌های سنتی به ویژه ترمه و دارایی داشته باشند. متولیان نهادهای هنری هم کماکان از این امر غافل نباشند و با استفاده

از نظرسنجی‌ها و حضور هنرمندان متخصص در این زمینه نقش مهمی را در راستای حفظ و احیای پارچه‌های سنتی در استان یزد داشته باشند. به طوری که نتایج به دست آمده با نتایج تحقیق راگرسون (۲۰۱۸)، رالفس (۲۰۱۴) و لوی و هاوکینز (۲۰۱۰) مطابق داشته است و به نتایج یکسانی در مورد دست یافته‌اند. همچنین نتایج نشان داد که ارزیابی میزان پایداری متولیان فرهنگی و هنری بر قوانین و دستورالعمل‌ها، به صورت معنی‌دار و مثبت می‌باشد و میزان اثرگذاری متولیان هنری بر حفظ و احیای پارچه‌های سنتی ترمه و دارایی در مقایسه با متولیان فرهنگی، بصورت معنی‌داری بیشتر است. بدین معنا می‌باشد که متولیان نهادهای هنری با توجه به در اختیار داشتن منابع انسانی متخصص‌تر و امکانات و تجهیزات در راستای پارچه‌های سنتی توانسته است نقش مؤثرتری در مقایسه با متولیان فرهنگی در خصوص حفظ و احیای پارچه‌های سنتی در استان یزد داشته باشند، همچنین نتایج به دست آمده در این بخش با نتایج تحقیق، لوی و هاوکینز (۲۰۱۰)، ولی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۹) و مزروعی سبدانی (۱۳۹۸) تطابق داشته و محققین در این تحقیقات به نتایج یکسانی دست پیدا کرده‌اند. همچنین نتایج حاکی از آن می‌باشد که میراث فرهنگی به عنوان بزرگترین سازمان حمایت از هنرهای سنتی شناخته شده است میزان پایداری آن به قوانین و مقررات نیز بیشتر بوده است. با توجه به اسناد موجود سازمان میراث فرهنگی و گردشگری در مقایسه با دو سازمان صدا و سیما و اداره فرهنگ و ارشاد نقش مؤثرتری داشته است. از سوی دیگر باید توجه داشت که این سازمان به عنوان بزرگترین سازمان حمایت‌کننده هنرهای سنتی شناخته شده است، بنابراین وظایف و مسئولیت بیشتری نیز در این مورد بر عهده این سازمان است پس باید نتایج درخشان و بیشتری را مشاهده شود.

براساس آنچه صورت پذیرفت می‌توان پیشنهادات زیر را ارائه نمود:

❖ اداره میراث فرهنگی و گردشگری استان یزد اقداماتی جهت حفظ و احیاء نساجی سنتی شامل، ثبت ملی دارایی، ترمه و احرامی بافی، برگزاری کلاس‌های آموزشی کاربردی و ترویج و رونق آن در شهرستان‌های مختلف استان، افتتاح موزه نساجی استان یزد، برگزاری نمایشگاه نساجی سنتی، ساخت دستگاه‌های دارایی، همین‌طور ساخت دستگاه زری‌بافی، افتتاح خانه نساجی، همایش غیاث نقش‌بند و معرفی این هنرمند

است. دیگر فعالیت‌هایی که این سازمان در مورد نساجی سنتی یزد انجام دهند و در نهایت شناسایی کارگاه‌های رنگ‌رزی و همچنین کارگاه شعربافی را در برنامه خود داشته باشند.

❖ از متولیان فرهنگی که فعالیت‌های آن در این مقاله مورد بررسی قرار گرفت، اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی است. لذا پیشنهاد می‌شود این سازمان در مورد نساجی سنتی اقداماتی با برنامه‌ریزی هدفمند شامل، برگزاری نمایشگاه تخصصی مد و لباس در فصل‌های چهارگانه سال داشته باشند.

❖ با توجه به مصاحبه‌هایی که با صنعتگران نساجی سنتی انجام گرفت، می‌توان به مواردی اشاره کرد که سازمان میراث فرهنگی یزد طی این سال‌ها کمتر به آن پرداخته است و یا تنها به یک یا دو رشته اکتفا کرده و در مورد آن‌ها این اقدامات انجام گرفته است. (مانند کاربافی که بیشتر از سایر دست‌بافته‌های دیگر مورد توجه بوده است).

❖ سیاست‌گذاری برای توسعه صادرات نساجی سنتی.
❖ تحقیق و بررسی در خصوص وضعیت نساجی سنتی یزد به منظور شناخت تنگناها، مشکلات، فرصت‌ها و امکانات توسعه آن.

❖ برگزاری همایش و جشنواره‌های تخصصی نساجی سنتی.
❖ تدوین ضوابط و معیارهای لازم برای حفاظت و ارتقاء کیفیت و اصالت منسوجات سنتی یزد.

❖ استانداردسازی فضاهای کارگاهی، مواد اولیه، ابزارآلات، روش تولید و محصول با حفظ اصالت‌های بومی، ملی و فرهنگی.

❖ طراحی و مطالعات بسته‌بندی منسوجات سنتی یزد.
علاوه بر آن در مورد اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز می‌توان به مواردی مانند، تجلیل از هنرمندان و پیشکسوتان را نام برد که این سازمان کمتر بدان پرداخته است.

منابع و مآخذ

- افشارزاده، نشمیل؛ عبدالمجید پاپ زن؛ رضوان قمبر علی و خدیجه مرادی (۱۳۹۰). توسعه صنایع دستی ضرورت پایداری توسعه و توسعه پایداری، همایش ملی صنایع فرهنگی نقش آن در توسعه پایداری، کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه: ۶-۱.
- امینی، علیرضا؛ مزروعی سبدانی، هاجر (۱۳۹۸). «مفهوم‌سازی مدل کسب و کار گردشگری در صنایع دستی اصفهان»، فصلنامه گردشگری و توسعه، سال نهم، شماره سوم: ۱۳۴-۱۲۲.
- پاپ زن، عبدالمجید و افشارزاده، نشمیل (۱۳۹۰). «دانش بومی زنان عشایر کلهر در زمینه سبیه مال، سازه پرتابل ایل»، مجله علمی - پژوهشی زن در فرهنگ و هنر، دوره سوم، شماره ۲: ۵۶-۳۹.
- پاکباز، رضا (۱۳۷۸). دائرة المعارف هنر (نقاشی، پیکره‌سازی، گرافیک). چاپ اول. تهران: انتشارات فرهنگ معاصر.
- رضوانی، محمدرضا؛ صداقت، مریم؛ آشتیانی، طاهره؛ آردیان، آرام (۱۳۹۸). «بررسی نقش میانجی توانمندسازهای مدیریت دانش بر رابطه بین سرمایه فکری و هوش سازمانی در سازمان‌های گردشگری (مورد مطالعه: اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان یزد)، فصلنامه گردشگری و توسعه، سال دهم، شماره دوم: ۲۱۰-۱۹۸.
- شریف‌زاده، سید عبدالمجید (۱۳۷۸). «مبانی هنرهای سنتی»، کتاب ماه هنر، خرداد و تیر، شماره ۸.
- ملایی، اعظم؛ محمدمهدی مظاهری، مجید کافی (۱۳۹۲). «طرح پیشنهادی برای پیشرفت هنرهای سنتی در چهارچوب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت». مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، پاییز و زمستان، شماره ۴.
- وحدتی، حجت؛ ناصرپور، مهرداد؛ صیادمنصور، پیمان (۱۴۰۰). «اثر قابلیت‌های نوین صنایع دستی بر جهش تولید و توسعه بازارهای هدف گردشگری استان یزد»، دو فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری، سال نهم، شماره هفدهم: ۲۶۶-۲۴۵.
- ولی‌نژاد، صادق؛ عباسی، ابراهیم؛ سعیدی، پرویز؛ مستقیمی، محمودرضا (۱۳۹۹). «پیامدهای فرهنگی - اجتماعی توسعه فرایند بازاریابی در کسب و کارهای کارآفرینانه خانگی (مورد مطالعه: صنایع دستی استان خراسان شمال)، فصلنامه علمی مطالعات فرهنگی - اجتماعی خراسان، سال پانزدهم، شماره دوم: ۱۴۸-۱۲۱.
- Levy, S. E., Hawkins, D. E. (2010), "Peace through Tourism: Commerce Based Principles and Practices"- *Journal of Business Ethics*, 89: 569-585.

- Rogerson, C. M. (2018), "Creative Industries and Urban Tourism"- *South African Perspectives Urban Forum*, 17:149-166.
- Rolfes, M. (2014)," Poverty tourism: theoretical reflections and empirical findings regarding an extraordinary form of tourism"- *Geo Journal*, 75: 421-442.

۱۸۳

سال دوم، شماره ۸
زمستان ۱۳۹۹

بررسی جایگاه تأثیرگذاری نهادهای فرهنگی و هنری در حفظ و احیای پارچه‌های سنتی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی